

Міністерство освіти і науки України
Бердянський державний педагогічний університет
кафедра дошкільної освіти

ТЕМА

**Виховання моральних почуттів дітей дошкільного віку засобами
сучасної української літератури**
Кваліфікаційна робота магістра

Виконавець: здобувач другого (першого)
рівня вищої освіти, групи **М21ДО-з**
Галузь знань 01 Освіта/Педагогіка
Спеціальність 012 Дошкільна освіта
Освітньо-професійна програма: Дошкільна
освіта

ПП: **ДРОЗД Ольга Анатоліївна**

Керівник: канд. психол. наук, доцент
Донченко Ольга Сергіївна

Рецензент: **Григор'єва Наталя**
Анатоліївна

Запоріжжя – 2024

ЗМІСТ

ВСТУП⁵

РОЗДІЛ I. Теоретичні аспекти виховання моральних почуттів у дітей дошкільного віку **Error! Bookmark not defined.**

1.1. Роль дошкільної освіти у формуванні моральних цінностей..... **Error! Bookmark not defined.**

1.2. Особливості сприйняття моральних норм дітьми дошкільного віку. **Error! Bookmark not defined.**

РОЗДІЛ II. Сучасна українська література як засіб виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку **Error! Bookmark not defined.**

2.1. Використання творів художньої літератури у вихованні культури поведінки у дітей дошкільного віку **Error! Bookmark not defined.**

2.2. Казка, як засіб формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку **Error! Bookmark not defined.**

2.3. Читання та обговорення книг, як засіб морального виховання дошкільнят **Error! Bookmark not defined.**

РОЗДІЛ III. Методичні аспекти розвитку моральних якостей у дітей дошкільного віку виховання **Error! Bookmark not defined.**

3.1. Методичні аспекти формування етичних уявлень дітей дошкільного віку **Error! Bookmark not defined.**

3.2. Аналіз казки, як засобу етичного розвитку дитини **Error! Bookmark not defined.**

3.3. Методичні рекомендації щодо використання казки у формування етичних уявлень **Error! Bookmark not defined.**

ВИСНОВКИ⁹

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ¹²

ДОДАТКИ **Error! Bookmark not defined.**

ВСТУП

На сьогоднішній день у психології, педагогіці проблема морального виховання дитини стає дедалі актуальною, що пов'язано з високим темпом життя людей, який і надалі зростає.

Саме у дошкільний період в дитини закладається фундамент набуття будь-яких соціальних навичок і знань у майбутньому і формується загальний характер поведінки. Старший дошкільний вік є важливим етапом у розвитку морального образу дитини, коли він входить у світ соціальних відносин, навчає їх реалізації. На цьому етапі віку формуються дружні відносини між дітьми, повага до старших, батьків, закладається працелюбність, патріотизм, любов до Батьківщини.

Моральне виховання – це основа знайомства дитини з культурою, з допомогою якого забезпечується оволодіння і правил взаємодії з природою та оточуючими людьми.

Методологічна основа. У дослідженнях мислителів, педагогів (В. Сухомлинський, К. Ушинський, Ш. Амонашвілі, О. Богданова, М. Яновська та ін.) розглядається роль дошкільної освіти у формуванні моральних якостей особистості, дитини – майбутнього громадянина. У працях Л. Виготського акцентується на тому, що переживання виступає одиницею взаємодії людини з середовищем, і підкреслюється його значущість у розвитку особистості. Важливе значення для визначення концептуальних основ досліджуваної проблеми має теорія про діяльність та спілкування як фактори соціально-морального розвитку особистості (С. Рубінштейн, А. Леонтьєв, А. Лурія та ін.)

Засоби морального виховання дошкільників та молодших школярів досліджували вітчизняні науковці, з яких можна виділити: І. Бабій, Л. Білюк, І. Л. Лохвицька, І. Мар'єнко, В. Нечаєва, В. Панченко, В. Скрипник, В. Сучок, В. Тугай, Н. Якименко та ін. Використання художніх засобів та творів, зокрема, казок, у навчально-виховному процесу в ДНЗ вивчали: Н. Басюк, Т.

Гризоглазова, М. Гуменюк, М. Лавренова, ОС. Литвиненко, Т. Люріна, В. Солодухов, А. Тряпціна та ін.

Методи дослідження включали в себе: теоретичний аналіз психолого-педагогічної літератури щодо проблеми дослідження; спостереження дітей; бесіди; діагностики рівня сформованості моральних уявлень, якісний та кількісний аналіз отриманих даних, їх табличне та графічне зображення.

Мета дослідження – виявити, теоретично обґрунтувати та дослідити на практиці результативність Виховання моральних почуттів дітей дошкільного віку засобами сучасної української літератури, зокрема – казок в процесі їх взаємодії із педагогом.

Обрана тема зумовила необхідність вирішення наступних завдань дослідження:

- у частині дослідження теоретичних аспектів виховання моральних почуттів у дітей дошкільного віку:

- дослідити роль дошкільної освіти у формуванні моральних цінностей;

- визначити особливості сприйняття моральних норм дітьми дошкільного віку;

- у практичній частині дослідження розглянути засоби сучасної українська література для виховання моральних цінностей у дітей дошкільного віку:

- використання творів художньої літератури у вихованні культури поведінки у дітей дошкільного віку;

- засіб казки, для формування моральних почуттів у дітей старшого дошкільного віку;

- необхідність читання та обговорення книг, як засіб морального виховання дошкільнят;

- у методичному розділі дослідження необхідних аспектів розвитку моральних якостей у дітей дошкільного віку виховання:

- розглянути методичні аспекти формування етичних уявлень дітей дошкільного віку;

- провести аналіз казки, як засобу етичного розвитку дитини;
- на підставі проведеного дослідження, сформулювати методичні рекомендації щодо використання казки у формування етичних уявлень дошкільнят.

Об'єктом дослідження визначено: моральне виховання дітей дошкільного віку.

Предмет дослідження – основи морального виховання дітей дошкільного віку засобами народних казок, як важливої частини сучасної української літератури.

У процесі дослідження для розв'язання поставлених завдань використано комплекс методів:

а) теоретичні: аналіз і синтез наукової, навчально-методичної літератури, що надало змогу зіставити різні погляди на досліджувану проблему, визначити понятійний та категоріальний апарат дослідження основ та сутності морального виховання дітей дошкільного віку;

б) емпіричні: цілеспрямоване та систематичне спостереження за навчальною діяльністю дошкільників, бесіда, аналіз;

в) статистичні: здійснення аналізу емпіричних даних.

Практичне значення одержаних результатів: результати дослідження можуть бути використані в закладах ДНЗ під час морального виховання дітей дошкільного віку.

Експериментальна база дослідження: дитячий садочок №14, м. Київ. Для цілей дослідження з метою забезпечення порівняння результатів було взято 2 групи дошкільного віку. Всього долучено до дослідження 20 дітей.

Структура та обсяг дипломної випускної кваліфікаційної роботи. Дипломна випускна кваліфікаційна робота на визначену актуальну тему, складається із вступу, трьох розділів, восьми підрозділів, висновків до кожного з розділів, загальних висновків, список використаної літератури, додатків. Загальний обсяг

дипломної випускної кваліфікаційної роботи, включно із додатками – 130 сторінок машинописного тексту.

ВИСНОВКИ

У даній випускній кваліфікаційній роботі, на визначену актуальну тему, відповідно до мети та завдань дослідження, було вивчено виховний потенціал дидактичної казки у процесі формування моральної поведінки дітей дошкільного віку.

Моральне виховання дітей дошкільного віку ефективно здійснюється лише як цілісний процес педагогічної організації життя дитини з урахуванням її вікових та індивідуальних особливостей.

Значимість підтримки високого рівня морального розвитку у майбутніх молодих людей та дівчат та створення необхідних політичних, соціальних та педагогічних умов для виховання даного процесу обґрунтовується у нормативних документах на державному рівні, у філософських та психолого-педагогічних дослідженнях. Так як у дошкільному віці закладається основи образу світу, однією зі складової якого є моральний розвиток, видається виправданим розглядати даний вік як сприятливий період для формування даного процесу.

Моральний розвиток, який розглядається в педагогічному аспекті стосовно контингенту дослідження, включає такі компоненти та показники: когнітивний (знання про емоційні стани, про моральні норми, норми поведінки, знання про вирішення різних ситуацій, ставлення до оточуючих), емоційний (прояв співпереживання та співчуття прагнення допомогти оточуючим) та поведінковий (використання у поведінці знань про норми ввічливості, прояв безконфліктної поведінки, прояви співпереживання, співчуття) компоненти.

З результатів дослідження можливостей використання художньої літератури, слід вказати що вона є ефективним засобом підвищення рівня морального розвитку в дітей старшого дошкільного віку. Ефективність роботи щодо підвищення рівня морального розвитку у дітей старшого дошкільного віку вимагає дотримання наступних умов:

- концептуальної визначеності основних, відповідних сфер особистісного розвитку параметрів (показників, критеріїв оцінки, рівнів) морального розвитку;
- розробленості та співвіднесеності всіх структурних компонентів підвищення рівня морального розвитку як єдиної цілісної педагогічної системи: програмно- цільового, технологічного, моніторингового;
- цілеспрямованого підбору змістовної основи педагогічного проекту, що включає яскраві, образні прояви основних якостей позитивно-морального героя;

Результатом правильно організованого морального виховання є формування у дітей усвідомленості, відповідальності за свої вчинки та вибори, емпатії, суспільно корисної діяльності, моральних та ціннісних орієнтирів поведінки у суспільстві. Досягненню цих цілей сприяє використання дидактичної казки як педагогічний засіб формування в дітей віком моральної поведінки.

Дидактична казка, в такий спосіб, є засіб залучення дітей до вироблення самостійних вірних оцінок і суджень з різних питань моральної поведінки.

Аналіз літературних джерел із проблеми дослідження у першому розділі показав, що вивчення морального виховання підростаючого покоління є важливою областю теоретичного та практичного дослідження. Середній дошкільний вік є найбільш сенситивним до створення моральної основи особистості, що дозволяє дитині у майбутньому самому керувати своєю поведінкою та розвитком.

У зв'язку з чим важливим є вивчення психолого-педагогічних умов формування моральності дошкільнят з метою їх успішної соціальної адаптації, попередження поведінки, що відхиляється.

На основі теоретичних положень-узагальнень, представлених у теоретичній частині роботи нами були визначені цілі та завдання дослідно-пошукової роботи. У ході дослідно-пошукової роботи ми виявили, що у дітей дошкільного віку частково сформовані когнітивний і операційний компоненти моральності. Дані констатуючого експерименту показують, що у дітей сформовані уявлення про

моральні якості, норми та правила поведінки, вони слабо володіють певними навичками.

У дослідній частині дослідження ми провели роботу, спрямовану вивчення гіпотетично заявлених умов, які забезпечують реалізацію потенціалу дидактичної казки у процесі морального виховання. Для вирішення цього завдання ми підібрали вже відомі казки, також, в процесі дидактичної гри із дітьми, самі вигадали кілька казок. Особливу увагу ми приділяли їх моральному змісту.

В результаті проведення та аналізу результатів контрольного експерименту ми змогли виявити можливості дидактичної казки у процесі морального виховання.

Таким чином, за результатами цього дослідження можна зробити такі висновки

1. Становлення моральності як якості особистості відбувається на етапі дошкільного дитинства.

2. Моральне виховання є найважливішим чинником розвитку моральності в дітей дошкільного віку.

3. У системі засобів морального виховання дітей дошкільного віку дидактична казка є ефективним засобом якщо:

- її зміст носить соціально-моральний характер і відбиває моральні цінності, ідеали, моделі морального поведінки, актуалізує моральні переживання дітей;

- казка використовується у процесі морального виховання дітей дошкільного віку у поєднанні з іншими засобами педагогічного процесу;

- зміст дидактичної казки виступає для вихованців предметом пізнання, аналізу та обговорення.

Таким чином, дослідження можна вважати завершеним, його цілі та завдання реалізованими, гіпотезу підтвердженою.

СПИСОК ВИКОРИСТАНОЇ ЛІТЕРАТУРИ

1. Про дошкільну освіту. Закон України № 2628-III від 11.07.2001 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2628-14#Text>
2. Про затвердження Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді, Заходів щодо реалізації Концепції національно-патріотичного виховання дітей і молоді та методичних рекомендацій щодо національно-патріотичного виховання у загальноосвітніх навчальних закладах. Наказ МОН України від 16.06.2015 р. № 641. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/rada/show/v0641729-15#Text>
3. Про Національну доктрину розвитку освіти України. Указ Президента України від 17.04.2002 р. № 347/2002. URL : <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/347/2002#Text>
4. Про основні компетенції для навчання протягом усього життя. Рекомендації Європейського Парламенту та Ради ЄС від 18.12.2006 р. URL: https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/994_975#Text
5. Про Стратегію національно-патріотичного виховання. Указ Президента України № 286/2019 від 18.05.2019 р. URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/286/2019#Text>
6. Базовий компонент дошкільної освіти (нова редакція) / наук. кер. А. М. Богуш; авт. кол.: А. М. Богуш, Г. В. Беленька, О. Л. Богініч та ін. Київ, 2012. Спецвип. журн. «Вихователь-методист дошкільного закладу». 30 с.
7. Бабій І. Технологія морального виховання старших дошкільників засобами народної педагогіки. Психолого-педагогічні проблеми сільської школи. 2013. Вип. 45. С. 151-157.
8. Басюк Н. Українська народна казка у вихованні моральних почуттів молодших школярів. Вісник Львівського національного університету. Серія педагогічна. 2007. Вип. 22. С. 182-186.

9. Бех І. Д. Виховання особистості. Книга 1: Особисто-орієнтований підхід: теоретико-технологічні засади : навчально-методичне видання. Київ : Либідь, 2003. 280 с.

10. Білан О. І. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Українське дошкілля» / О. І. Білан, Л. М. Возна, О. Л. Максименко та ін. Тернопіль: Мандрівець, 2016. 264 с.

11. Білюк Л. В. Проблеми морального виховання молодших школярів. Кам'янець-Подільський. 2011. 62 с.

12. Брусакова О. В. Моральне і правове виховання як чинники конструювання громадянського суспільства. Право і безпека. 2015. № 2(57). С. 19-23.

13. Вакарчук Ю. Ю. Проблеми морального виховання особистості. Актуальні проблеми соціології, психології, педагогіки. 2014. №1 (22). С. 149-154.

14. Вишенський О. Мораль і так зване моральне виховання. Сучасне українське виховання. Педагогічні нариси. Львів, 1996. С. 27-37.

15. Гончаренко С. Педагогічний словник. Київ : Либідь, 1997. 375 с.

16. Гризоглазова Т. Н. Формування морального досвіду молодших школярів засобами музичної казки : дис. ... канд. пед. наук. Київ, АП України. 1994. 133 с.

17. Гуменюк М. Чому казка – найкращий інструмент для виховання дитини? Видавництво старого лева. URL: <https://starylev.com.ua/club/article/chomu-kazka-naykrashchyu-instrument-dlya-vyhovannya-dytyny?fbclid=IwAR0u21nfE57CgkRPHNWz2DoLz6-q3W6I1bUTRQYAvyNav3VWg-OItIYJ1Js>

18. Духовно-моральне виховання дітей дошкільного віку на християнських цінностях : навч. прогр. та календарно-темат. план / А. М. Богуш, І. Л. Сіданіч, В. Є. Сучок та ін. Київ: ВБФ «Східноєвропейська гуманітарна місія», 2016. 76 с.

19. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей раннього віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.

20. Калуська Л. В. Комплексна програма розвитку, навчання та виховання дітей дошкільного віку «Соняшник». Тернопіль: Мандрівець, 2014. 144 с.

21. Княжева І. Проблема морального виховання дітей дошкільного віку: теоретичний аспект. Педагогіка вищої та середньої школи. 2015. Вип. 46. С. 161-166.
22. Кононко О. Л. Базова програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі». М-во освіти і науки України, АПН України. Київ: Світич, 2008. 430 с.
23. Кононко О. Л. Програма розвитку дитини дошкільного віку «Я у Світі» (нова редакція). У 2-х ч. Ч.ІІ. Від трьох до шести (семи) років. Київ: ТОВ МЦФЕР-Україна, 2014. 452 с.
24. Крутий К. Л. Дитина в дошкільні роки : комплексна додаткова освітня програма. Запоріжжя: ТОВ «ЛІПС» ЛТД, 2016. 160 с.
25. Лавренова М. В. Казка, як ефективний засіб збагачення морального досвіду дітей дошкільного та молодшого шкільного віку. Актуальні проблеми сучасної дошкільної освіти : матеріали Всеукраїнської науково-практичної Інтернет-конференції. (26 жовтня 2017 р., Мукачево). С. 75-77.
26. Литвиненко С. О. Виховання гуманних понять молодших школярів засобами української народної казки : дис. ... пед. наук. Одеса. 1994. 186 с.
27. Лозова В. І., Троцько Г. В. Теоретичні основи виховання і навчання. Харків : ОВС, 2002. 398 с.
28. Лохвицька Л. В. Моральне виховання та моральне здоров'я дошкільників: взаємозалежність та взаємообумовленість. Психологічні перспективи. 2012. № 20. С. 135-144.
29. Лохвицька Л. В. Програма з морального виховання дітей дошкільного віку «Скарбниця моралі». Тернопіль : Мандрівець, 2014. 128 с.
30. Мельничук С. Г. Педагогіка (Теорія виховання) : навчальний посібник. Київ : Видавничий дім «Слово», 2012. 288 с.
31. Національна програма виховання дітей та учнівської молоді в Україні. Чернівці : Видавничий дім «Букрек», 2005. 56 с.
32. Нечепоренко М. В. Моральне виховання як педагогічна й соціальна проблема. Наукові записки кафедри педагогіки. 2014. Вип. XXXVI. С. 136- 144.

33. Никоненко Ю. П. Особливості морального розвитку та виховання дітей дошкільного віку. Психологія: реальність і перспективи. 2013. Вип. 2. С. 132-136.

34. Основні напрями родинного виховання. URL: http://allref.com.ua/uk/skachaty/Osnovni_napryami_rodinnogo_vihovannya]

35. Панченко В. О. Організація духовно-морального виховання дітей у дошкільних закладах. Науковий вісник Миколаївського державного університету імені В. О. Сухомлинського. Серія : Педагогічні науки. 2014. Вип. 1.45. С. 107-111.

36. Плівачук К. В. Духовно-моральне виховання учнівської молоді як умова ціннісного становлення особистості. Народна освіта. 2016. № 1(28). URL : https://www.narodnaosvita.kiev.ua/?page_id=3941

37. Програма розвитку дітей старшого дошкільного віку «Впевнений старт». / О. О. Андриєтті, О. П. Голубович, О. П. Долинна, Т. В. Дяченко, Т. С. Ільченко, Г. Є. Іванова, Г. М. Лисенко, Т. В. Панасюк, Г. В. Петрова, Т. О. Піроженко, Н. М. Романко, Н. А. Случинська, Н. І. Трикоз. Тернопіль: Мандрівець, 2021. 104 с.

38. Скрипник В. В., Сучок В. Є. Навчальна програма з духовно- морального виховання дошкільників. Острого: Видавництво Національного університету «Острозька академія», 2009. 24 с.

39. Солодухов В. Л. Значення казки в процесі навчання і виховання молодших школярів. Вісник Харківського національного педагогічного університету імені Г. С. Сковороди. Психологія. 2015. Вип. 51. С. 200-210.

40. Стельмахович М. Т. Народна педагогіка. Київ : Радянська школа. 1985. 413 с.

41. Сухомлинський В. О. Слово вчителя в моральному вихованні. Вибрані твори : у 5-ти томах. Т. 5. Київ : Рад. школа, 1977. 600 с.

42. Тугай В. М. Моральне виховання молодших школярів як психолого-педагогічна проблема. Педагогіка формування творчої особистості у вищій і загальноосвітній школах. 2015. Вип. 41(94). С. 459464.

43. Фіцула М. М. Педагогіка. Київ : Академія, 2000. 542 с.

44. Хрестоматія з історії дошкільної педагогіки : навч. посіб. / упоряд. З. Н. Борисова, В. У. Кузьменко ; заг. ред. З. Н. Борисова. Київ : Вища школа, 2004. 511 с.

45. Чорна К. І. Особливості сучасних технологій виховання. URL : <http://www.dnpb.gov.ua/datas/upload/files/765445699.doc>

46. Якименко Н. М. Моральне виховання дітей дошкільного віку. Ржишів. 2013. 68 с.